

บทที่ 3

การริบททรัพย์สิน

3.1 การริบททรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศ

ก่อนที่จะศึกษาการริบททรัพย์สินตามกฎหมายไทย ผู้เขียนจะทำการศึกษาศึกษาการริบททรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศ เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงแนวคิด ความเป็นมาเกี่ยวกับการริบททรัพย์สิน และการพัฒนาระบบกฎหมายเกี่ยวกับการริบททรัพย์สิน โดยการศึกษาการริบททรัพย์สินตามกฎหมายต่างประเทศนั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศสิงคโปร์ ทั้งนี้เนื่องจากอาจกล่าวได้ว่า กฎหมายเกี่ยวกับการริบททรัพย์สินของประเทศอังกฤษถือเป็นแม่แบบกฎหมายของหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายของกลุ่มประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ เช่น ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาเองก็ได้ยอมรับและนำแนวความคิดตามหลักกฎหมายอังกฤษดังกล่าวไปพัฒนาจนเกิดระบบการริบททรัพย์สินซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน และเนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะศึกษาถึงการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการริบททรัพย์สินของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษถึงการริบททรัพย์สินตามกฎหมายของกลุ่มประเทศดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนจะทำการศึกษากฎหมายของประเทศสิงคโปร์ เป็นกรณีตัวอย่าง

3.1.1 การริบททรัพย์สินตามกฎหมายอังกฤษ

การริบททรัพย์สินในระบบคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษมีรากฐานมาจากหลัก the rule of deodand มาจากภาษาละตินคำว่า *Deo dandum* ซึ่งหมายความว่า การมอบทรัพย์สินให้แก่พระเจ้า ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลได้บัญญัติไว้ว่า "ถ้าวัวทำร้ายผู้ใดถึงตาย วัวนั้นจะถูกขว้างปาด้วยหินและห้ามบริโภคเนื้อวัว แต่เจ้าของวัวไม่ต้องรับโทษ" ซึ่งเห็นได้ชัดว่า การกระทำ

ของว่ามีได้เกี่ยวข้องกับเจ้าของ แต่เจ้าของวัวต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้โดยไม่พิจารณาถึงความบริสุทธิ์หรือความผิดของเจ้าของวัว¹

การริบทรัพย์สินที่เป็นสาเหตุแห่งการตายของผู้อื่นนี้ได้กลายเป็นหลักการพื้นฐานของหลักกฎหมายเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด เนื่องจากถือว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดซึ่งผิดกฎหมายโดยตัวทรัพย์สินนั่นเอง และอาจให้ทำร้ายผู้อื่นต่อไปจึงต้องถูกริบ โดยไม่พิจารณาถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของเจ้าของ ซึ่งเป็นการริบทรัพย์สินตามความหมายของคำว่า forfeiture

นอกจากนี้ยังมีการริบทรัพย์สินตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร (statutory forfeiture) ซึ่งเป็นการกำหนดให้ริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิดเพื่อลงโทษบุคคล ในกรณีนี้จะรับผิดชอบต่อเมื่อศาลพิพากษาลงโทษ เนื่องจากกระทำความผิดอาญา²

ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่ากระบวนการริบทรัพย์สินมี 2 ประเภท คือ

1) กระบวนการริบทรัพย์สินโดยมุ่งพิจารณารายบุคคล (in Personam Proceeding) การริบทรัพย์สินตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร เป็นการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษบุคคล เป็นการฟ้องผู้กระทำความผิดอาญาจะต้องพิจารณาว่าบุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ เมื่อโจทก์พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าผู้กล่าวหากระทำความผิดอาญา จึงจะลงโทษริบทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวได้โดยไม่พิจารณาว่าตัวทรัพย์สินมีความผิดหรือไม่อย่างไร

2) กระบวนการริบทรัพย์สินโดยมุ่งพิจารณาทรัพย์สิน (in Rem Proceeding) หมายถึงกระบวนการพิจารณาคดีที่ดำเนินการโดยตรงเฉพาะต่อทรัพย์สิน และมีผลต่อกรรมสิทธิ์ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจศาล โดยไม่มีการพิจารณาถึงความผิดของเจ้าของทรัพย์สิน คำพิพากษาในกระบวนการนี้มีผลต่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเท่านั้นไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดหรือผู้ใดได้

¹Micheal F. Zeldin and Roger G. Weiner, "Innocent third parties and their right in forfeiture proceeding," *American Criminal Law Review* 28 (1991):843.

²ยังมีการริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอาญาร้ายแรงและผู้ทรยศต่อชาติ (felons and traitors) ซึ่งเป็นการริบทรัพย์สินของผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิต ทรัพย์สินทั้งหมดให้ตกเป็นของ Lord การริบทรัพย์สินประเภทนี้มีผลร้ายต่อครอบครัวของผู้กระทำความผิดอย่างมาก แต่กฎหมายดังกล่าวได้ถูกยกเลิกในเวลาต่อมา ทำให้เหลือเพียงการริบทรัพย์สินตามกฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

และศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีคือ ศาลซึ่งทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตอำนาจศาลเป็นเรื่องเขตอำนาจศาลเหนือทรัพย์สินไม่ได้ขึ้นอยู่กับการณ์อำนาจเหนือบุคคล

ในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติว่าด้วยการค้ายาเสพติด ค.ศ. 1994 (the Drug Trafficking Act 1994) มาตรา 42³ กำหนดมาตรการในการจับทรัพย์สินเฉพาะที่เป็นเงินสดอันเกิดจากการค้ายาเสพติดที่ได้มีการนำเข้าหรือออกนอกประเทศ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ได้ถูกนำมาใช้ในสก็อตแลนด์ และถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอังกฤษด้วย โดยกำหนดให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ศุลกากรหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการยึดเงินสดซึ่งได้มีการนำเข้าหรือส่งออกจากประเทศซึ่งมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 10,000 ปอนด์ และเจ้าหน้าที่จะดำเนินการยึดเงินสดดังกล่าวได้ต่อเมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า (Reasonable Grounds) เงินดังกล่าวเกี่ยวข้องกับขบวนการยาเสพติด

³the Drug Trafficking Act 1994 section 42

"(1) A customs officer or constable may seize and, in accordance with this section, detain any cash which is being imported into or exported from the United Kingdom if

- (a) its amount is not less than the prescribed sum; and
- (b) he has reasonable grounds for suspecting that it directly or indirectly represents any person's proceeds of drug trafficking, or is intended by any person for use in drug trafficking.

(2) Cash seized by virtue of this section shall not be detained for more than 48 hours unless its continued detention is authorized by an order made by a justice of the peace or in Scotland the sheriff; and no such order shall be made unless the justice or, as the case may be, the sheriff is satisfied

(a) that there are reasonable grounds for the suspicion mentioned in subsection (1) above; and

(b) that continued detention of the cash is justified while its origin or derivation is further investigated or consideration is given to the institution (whether in the United Kingdom or elsewhere) of criminal proceedings against any person for an offence with which the cash is connected."

หรือมีเจตนาที่จะใช้ในการค้ายาเสพติด แต่เงินดังกล่าวจะถูกยึดไว้ได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง เว้นแต่เงินนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ระดับนายอำเภอ⁴

3.1.2 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายอังกฤษ แต่การริบทรัพย์สินผู้ต้องคำพิพากษาลงโทษประหารชีวิตฐานเป็นผู้กระทำความผิดอาญาอย่างร้ายแรงและผู้ทรยศต่อชาติไม่ได้รับการยอมรับในอเมริกา โดยแรกเริ่มภายหลังการประกาศเอกราชของสหรัฐอเมริกาห้ามมิให้มีการริบราชบาต นับตั้งแต่นั้นมาการริบทรัพย์สินโดยใช้กระบวนการพิจารณาคดีต่อบุคคลมิได้นำมาใช้กับความผิดอาญา แต่กระบวนการพิจารณาคดีต่อทรัพย์สินมิได้ถูกยกเลิกไปด้วย มีการกำหนดให้มีการริบทรัพย์สินไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการเดินเรือและสินค้าที่ขนส่งโดยผิดกฎหมาย⁵ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาระบบการพิจารณาต่อทรัพย์สิน โดยนำหลัก deodand มาอธิบายสนับสนุน และเป็นแนวความคิดที่สำคัญซึ่งแบ่งแยกการริบทรัพย์สินโดยฟ้องตัวบุคคลและฟ้องตัวทรัพย์สินโดยตรง⁶ การดำเนินกระบวนการพิจารณาทรัพย์สินตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่ง (Civil Forfeiture) ในปี ค.ศ. 1790 รัฐสภาได้ออกกฎหมายกำหนดให้ริบทรัพย์สินไว้ในกฎหมายการเดินเรือและศุลกากรสำหรับเรือ (Maritime and Custom Laws) ให้ริบสินค้าต้องห้ามและเรือที่ลำเลียงสินค้าต้องห้าม เหตุที่ต้องออกกฎหมายฉบับนี้เพราะมีการฝ่าฝืนกฎหมายเดินเรือและศุลกากรมากขึ้นเป็นลำดับ แม้จะได้มีการพิพากษาคดีโดยตัดสินลงโทษลูกเรือแล้วก็ตาม เรือนั้นก็ยังคงถูกนำมาใช้กระทำความผิดอีกโดยลูกเรือพวกใหม่ อีก

⁴Alastair N. Brown, Proceed of Crime (Great Britain: Redwood Books, 1996), p. 33.

⁵Note, "A Proposal to Reform Criminal Forfeiture Under Rico and CCE," Harvard Law Review 97 (1984):1929, 1932-1933

⁶Irving A. Pianin, The American University Law Review, p. 11 อ้างถึงใน พรพิมล ไชจิรัตน์, "การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์เปรียบเทียบกับกฎหมายไทย," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), น. 13.

ทั้งศาลไม่สามารถลงโทษเจ้าของเรือได้เพราะมิได้เข้ามาอยู่ในเขตอำนาจของศาลสหรัฐอเมริกา หรือเรือนั้นถูกเข้ามาจึงไม่มีเขตอำนาจเหนือบุคคล การนำกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้ จึงเป็นการป้องกันการกระทำความผิดครั้งใหม่และเพื่อเป็นการปราบปรามการกระทำความผิด ดังกล่าว ซึ่งต่อมาได้มีการตรากฎหมายฉบับอื่นๆ ขึ้นมาอีกหลายฉบับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับ ยาเสพติด (Controlled Substances Act) กฎหมายเกี่ยวกับการฟอกเงิน (Money laundering Control Act) กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ (Copyrights Act) กฎหมายเกี่ยวกับโทรคมนาคม (Communications Statute) เป็นต้น และในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตของประเภททรัพย์สินที่จะถูกริบออกไป โดยอาศัยสมมติฐานทางกฎหมายว่า ทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดความผิดเป็นทรัพย์สินมิชอบ ด้วยกฎหมาย ดังนั้นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม หรือทรัพย์สินที่ใช้อำนวยความสะดวกในการกระทำความผิด จึงต้องถูกริบทั้งสิ้น ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์

การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งเป็นกระบวนการที่กระทำต่อทรัพย์สิน (in rem action)⁷ จึงเรียกกันว่า “การริบทรัพย์สินทางแพ่ง”⁸ (civil forfeiture) โดยมุ่งกระทำต่อตัวทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดทางอาญาได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้หรือได้ทรัพย์สินนั้นมาจากการกระทำความผิด ดังนั้นประเด็นการพิจารณาโดยตรงคือตัวทรัพย์สิน ดังจะเห็นได้จากกฎหมายสหรัฐอเมริกาที่บัญญัติไว้ใน the Federal Crime and Criminal Procedure Part 1-Crime Chapter 46-Forfeiture Section 981 (a)⁹ ซึ่งระบุประเภทของทรัพย์สินโดยเฉพาะเจาะจงว่าทรัพย์สินใดที่

⁷Gary M. Meveal, “The Unemployed Criminal Alternative in the Civil War of Drug Forfeiture,” *American Criminal Law Review* 30 (1992):35, 39

⁸James R. Maxeiner, “Constitutionalizing Forfeiture Law-the German Example,” *American Journal Comparative Law* 27 (1979):637,659

⁹ the Federal Crime and Criminal Procedure Section 981 (a)

(1) The following property is subject to forfeiture to the United States:

(a) Any property, real or personal, involved in a transaction or attempted transaction in violation of section 1956, 1957 or 1960 of this title, or any property traceable to such property.

(b) Any property, real or personal, within the jurisdiction of the United States, constituting, derived from, or traceable to, any proceeds obtained directly or indirectly

from an offense against a foreign nation, or any property used to facilitate such an offense, if the offense—

(i) involves the manufacture, importation, sale, or distribution of a controlled substance (as that term is defined for purposes of the Controlled Substances Act), or any other conduct described in section 1956 (c)(7)(B);

(ii) would be punishable within the jurisdiction of the foreign nation by death or imprisonment for a term exceeding 1 year; and

(iii) would be punishable under the laws of the United States by imprisonment for a term exceeding 1 year, if the act or activity constituting the offense had occurred within the jurisdiction of the United States.

(c) Any property, real or personal, which constitutes or is derived from proceeds traceable to a violation of section 215, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 485, 486, 487, 488, 501, 502, 510, 542, 545, 656, 657, 842, 844, 1005, 1006, 1007, 1014, 1028, 1029, 1030, 1032, or 1344 of this title ...

(d) Any property, real or personal, which represents or is traceable to the gross receipts obtained, directly or indirectly, from a violation of—

(i) section 666 (a)(1) (relating to Federal program fraud);

(ii) section 1001 (relating to fraud and false statements);

(iii) section 1031 (relating to major fraud against the United States);

(iv) section 1032 (relating to concealment of assets from conservator or receiver of insured financial institution);

(v) section 1341 (relating to mail fraud); or

(vi) section 1343 (relating to wire fraud),...

if such violation relates to the sale of assets acquired or held by the Resolution Trust Corporation, the Federal Deposit Insurance Corporation, as conservator or receiver for a financial institution, or any other conservator for a financial institution appointed by the Office of the Comptroller of the Currency or the Office of Thrift

Supervision or the National Credit Union Administration, as conservator or liquidating agent for a financial institution.

(e) With respect to an offense listed in subsection (a)(1)(D) committed for the purpose of executing or attempting to execute any scheme or artifice to defraud, or for obtaining money or property by means of false or fraudulent statements, pretenses, representations or promises, the gross receipts of such an offense shall include all property, real or personal, tangible or intangible, which thereby is obtained, directly or indirectly.

(f) Any property, real or personal, which represents or is traceable to the gross proceeds obtained, directly or indirectly, from a violation of—

(i) section 511 (altering or removing motor vehicle identification numbers);

(ii) section 553 (importing or exporting stolen motor vehicles);

(iii) section 2119 (armed robbery of automobiles);

(iv) section 2312 (transporting stolen motor vehicles in interstate commerce); or

(v) section 2313 (possessing or selling a stolen motor vehicle that has moved in interstate commerce).

(g) All assets, foreign or domestic—

(i) of any individual, entity, or organization engaged in planning or perpetrating any act of domestic or international terrorism (as defined in section 2331) against the United States, citizens or residents of the United States, or their property, and all assets, foreign or domestic, affording any person a source of influence over any such entity or organization;

(ii) acquired or maintained by any person with the intent and for the purpose of supporting, planning, conducting, or concealing an act of domestic or international terrorism (as defined in section 2331) against the United States, citizens or residents of the United States, or their property; or

จะต้องถูกริบให้ตกเป็นของสหรัฐอเมริกา เช่น ทรัพย์สินใดๆ ไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ สหราชอาณาจักร ที่เกี่ยวกับการกระทำ พยายามกระทำหรือกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายของสหรัฐอเมริกา มาตรา 1956 มาตรา 1957 หรือมาตรา 1960 หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้มาหรือเป็นร่องรอยได้มาจากการกระทำความผิดดังกล่าว หรือทรัพย์สินใดๆ ไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ สหราชอาณาจักร ที่ได้มาโดยตรงและโดยอ้อมจากการฝ่าฝืนกฎหมายสหรัฐอเมริกาตามมาตรา 511 มาตรา 553 มาตรา 2312 หรือมาตรา 2313 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการลักลอบค้ารถเถื่อน เป็นต้น

ในการนำกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งมาใช้บังคับนี้ไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับ คำพิพากษาอาญา กล่าวคือในการดำเนินกระบวนการริบทรัพย์สินไม่จำเป็นต้องฟ้องบุคคลเป็น จำเลยต่อศาลและหากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดยกฟ้องจำเลยก็สามารถดำเนินการกับตัว ทรัพย์สินได้และแม้จำเลยถึงแก่ความตายก็ได้ทำให้กระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งสิ้นสุดลง อีกทั้งจำเลยไม่มีสิทธิอ้างว่าได้ถูกเจ้าหน้าที่ฟ้องริบทรัพย์สินทางอาญาแล้วจึงไม่สามารถ ดำเนินการริบทรัพย์สินทางแพ่งของจำเลยได้อีก เนื่องจากการริบทรัพย์สินทางแพ่งไม่คำนึงว่า เจ้าของทรัพย์สินจะถูกศาลตัดสินว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่แต่ประการใดจึงไม่จำเป็นต้องมี คำพิพากษาอาญาก็สามารถริบทรัพย์สินของจำเลยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดได้เหมือน เช่นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอื่นๆ ทั้งนี้ทรัพย์สินที่ถูกรบนั้นอาจเป็นของผู้กระทำความผิดหรือของบุคคลอื่นก็ได้ และกระบวนการริบทรัพย์สินทางแพ่งนี้สามารถดำเนินคดีควบคู่ไปกับการดำเนินคดีอาญาได้

การริบทรัพย์สินทางแพ่งตามบทบัญญัติของกฎหมายฉบับใดสามารถนำไปใช้ริบ ทรัพย์สินที่ได้มาหรือมีอยู่ก่อนประกาศใช้กฎหมายฉบับนั้นได้ ในการฟ้องคดีจะต้องฟ้องยังศาลที่ ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ซึ่งถือเป็นเขตอำนาจศาล (In Rem Jurisdiction) เป็นการฟ้องที่ตัวทรัพย์สินนั้น โดยตรง¹⁰ การริบทรัพย์สินในทางแพ่งจะกระทำต่อเมื่อต้องมี “เหตุอันควรเชื่อได้” (probable

(iii) derived from, involved in, or used or intended to be used to commit any act of domestic or international terrorism (as defined in section 2331) against the United States, citizens or residents of the United States, or their property.

(h) Any property, real or personal, involved in a violation or attempted violation, or which constitutes or is derived from proceeds traceable to a violation, of section 2339C of this title.

¹⁰ the Federal Crime and Criminal Procedure Section 981 (b) (h)

cause) ว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด โดยรัฐจะต้องแสดงให้เห็นถึงเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินดังกล่าวเชื่อมโยงกับการกระทำความผิด¹¹ และเจ้าของทรัพย์สินมีภาระการพิสูจน์ว่าทรัพย์สินของตนไม่สมควรต้องถูกริบ กล่าวคือ เมื่อเป็นการดำเนินการต่อตัวทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดโดยตรงจึงไม่ต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลย หากแต่พิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นได้ถูกนำไปใช้กระทำความผิดหรือได้มาจากการกระทำความผิดก็เพียงพอแล้ว ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดดังกล่าวอาจเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยตรงหรือโดยอ้อมจากการนำทรัพย์สินที่ได้มาโดยตรงไปเปลี่ยนแปลงสภาพ การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่งรัฐโดยพนักงานอัยการมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อแสดงเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินนั้นได้ใช้กระทำความผิดหรือได้มาจากการกระทำความผิดเพื่อแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินนั้นควรถูกริบ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย

ถ้าคดีดังกล่าวบุคคลผู้มีส่วนได้เสียมาได้แย้งสิทธิ ผู้อ้างสิทธิมีภาระในการพิสูจน์เพื่อหักล้างพยานหลักฐานของรัฐ การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางแพ่ง มาตรฐานการพิสูจน์ใช้หลักชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน¹² ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ให้เห็นถึงพยานหลักฐานที่

"In addition to the venue provided for in section 1395 of title 28 or any other provision of law, in the case of property of a defendant charged with a violation that is the basis for forfeiture of the property under this section, a proceeding for forfeiture under this section may be brought in the judicial district in which the defendant owning such property is found or in the judicial district in which the criminal prosecution is brought."

¹¹the Federal Crime and Criminal Procedure Section 983 (c) (3)

In a suit or action brought under any civil forfeiture statute for the civil forfeiture of any property— ..

(3) if the Government's theory of forfeiture is that the property was used to commit or facilitate the commission of a criminal offense, or was involved in the commission of a criminal offense, the Government shall establish that there was a substantial connection between the property and the offense.

¹²the Federal Crime and Criminal Procedure Section 983 (c) (1)

น่าเชื่อถือ โดยศาลจะพิจารณาว่าพยานหลักฐานของฝ่ายใดน่าเชื่อถือกว่ากันหรือเป็นไปได้มากกว่ากัน โดยศาลสามารถรับฟังทั้งพยานโดยตรง พยานแวดล้อม และพยานบอกเล่า (hearsay) โดยไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยแต่อย่างใด¹³ ซึ่งแตกต่างจากวิธีพิจารณาความอาญา แต่อย่างไรก็ตามยังต้องคำนึงถึงหลักทางอาญาเกี่ยวกับพยานหลักฐานบางประการ ดังเช่น พยานหลักฐานที่ได้มาโดยการค้น การยึดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการแพ่งเป็นการดำเนินคดีต่อตัวทรัพย์สิน จึงสามารถเริ่มต้นคดีโดยการยึดทรัพย์สินและนำเข้ามาอยู่ในอำนาจศาลที่มีเขตอำนาจเหนือทรัพย์สินนั้น ก่อนที่จะดำเนินการริบทรัพย์สินต่อไป เพื่อเป็นการป้องกันการจำหน่าย จ่ายโอนหรือซ่อนเร้นทรัพย์สินที่มีประสิทธิภาพ ขั้นตอนการป้องกันการโอนทรัพย์สินที่อาจทำได้มีก่อนการดำเนินคดีริบทรัพย์สินไม่ว่าโดยกระบวนการทางศาลหรือโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งกฎหมายสหรัฐอเมริกาให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการริบทรัพย์สิน (Administrative Forfeiture) ไว้ในกฎหมายหลายฉบับด้วยกัน เช่น กฎหมายศุลกากร หรือแม้ในประมวลกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุผลว่าการริบทรัพย์สินโดยฝ่ายบริหารนี้มีรูปแบบที่ไม่ยุ่งยาก รวดเร็ว และประหยัดกว่าการใช้กระบวนการทางศาล กระบวนการนี้ใช้กับทรัพย์สินที่มีมูลค่าไม่เกิน 50,000 เหรียญสหรัฐ โดยมีเหตุอันควรเชื่อว่าเจตนาที่จะใช้ทรัพย์สินนั้นกระทำความผิดกฎหมาย เมื่อยึดได้แล้วต้องมีหนังสือบอกกล่าว (notice) การยึดทรัพย์สินไปยังผู้ร้องหรือผู้มีส่วนได้เสีย และประกาศแจ้งลงหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายในท้องถิ่นติดต่อกัน 3 สัปดาห์ หากมีผู้ใดจะโต้แย้งคัดค้านให้ร้องเข้ามาภายใน 20 วัน หลังจากวันประกาศ พร้อมกับวางเงินประกันไม่น้อยกว่า 5,000 เหรียญสหรัฐ หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ

In a suit or action brought under any civil forfeiture statute for the civil forfeiture of any property—

(1) the burden of proof is on the Government to establish, by a preponderance of the evidence, that the property is subject to forfeiture;...

¹³the Federal Crime and Criminal Procedure Section 981 (b) (2) (b)

(b) there is probable cause to believe that the property is subject to forfeiture and—

(i) the seizure is made pursuant to a lawful arrest or search; or

(ii) another exception to the Fourth Amendment warrant requirement would apply; or...

10 ของมูลค่าทรัพย์สิน ในการริบทรัพย์สินเมื่อมีผู้ได้แย้งคัดค้านต้องส่งเรื่องให้พนักงานอัยการ ดำเนินการริบทรัพย์สินทางการศาลต่อไป¹⁴

การริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการแพ่งนี้จะช่วยแก้ไขข้อจำกัดบางประการของ กระบวนการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญาโดยเฉพาะในความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมที่มี ทรัพย์สินเป็นแรงจูงใจ ถือเป็นการทำลายเศรษฐกิจของอาชญากร ดังเช่น ความผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น

(2) กระบวนการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture) การริบทรัพย์สินที่ถือว่าเป็น โทษทางอาญานั้นปรากฏในปี ค.ศ. 1970 ในกฎหมายป้องกันการกระทำมิชฉาชีพ (Racketeer Influenced and Corrupt Organization statue หรือ RICO) และกฎหมายยาเสพติดว่าด้วยธุรกิจ อาชญากรรมต่อเนื่อง (Continuing Criminal Enterprise หรือ CCE) ซึ่งรัฐสภาของสหรัฐอเมริกา ได้ริเริ่มนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาองค์กรอาชญากรรมโดยกำหนดโทษริบทรัพย์สินของผู้กระทำผิดไว้ รุนแรง และเป็นเงื่อนไขสืบเนื่องมาจากการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นโดยตรง เพราะเห็นว่า อาชญากรรมที่กระทำลงโดยมุ่งหมายหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญนั้น ต้องนำโทษริบ ทรัพย์สินที่รุนแรงมาใช้เพื่อยับยั้งการกระทำความผิดโดยตรง คำว่า “การริบทรัพย์สินทางอาญา” (Criminal forfeiture) จึงเริ่มมีการนำมาใช้เรียกโทษตามกฎหมายดังกล่าว¹⁵ แต่การริบทรัพย์สินที่ เรียกว่า Civil forfeiture ตามกฎหมายต่างๆ ก็ยังคงมีอยู่ โดยใช้ในการริบทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย หรือทรัพย์สินของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด¹⁶ ซึ่งได้บัญญัติไว้ใน the Federal Crime and Criminal Procedure Part 1-Crime Chapter 46-Criminal Forfeiture Section 982

การริบทรัพย์สินทางอาญาถือเป็นมาตรการลงโทษทางอาญาประการหนึ่งที่ใช้กับ บุคคลผู้กระทำความผิด กล่าวคือเป็นกระบวนการริบทรัพย์สินซึ่งกระทำต่อบุคคล โดยฟ้องเจ้าของ ทรัพย์สินเป็นจำเลยในคดี (Action in Personam) ประเด็นในการพิจารณาคือ เจ้าของทรัพย์สินนั้น กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์ ในการดำเนินการริบทรัพย์สินนั้นจึงจำเป็นต้องมีคำพิพากษาว่าจำเลย

¹⁴ James R. Richards, Transnational Criminal Organization, Cybercrime, and Money Laundering (Boca Raton, Fla.: CRC Press, 1999), pp. 196-197.

¹⁵ Note, *supra* note 5, p. 1929

¹⁶ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์ “โทษริบทรัพย์สิน,” วารสารกฎหมาย 85, ฉบับที่ 1, ปีที่ 12, น. 85 (2531)

กระทำความผิดเสียก่อน ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ใน the Federal Crime and Criminal Procedure Section 982 (a) (1), (2) หรือ (3)¹⁷ เป็นต้น จึงจะสามารถดำเนินการริบทรัพย์สินทางอาญาได้ และหากศาลยกฟ้องก็ไม่สามารถดำเนินการริบทรัพย์สินจำเลยได้

และด้วยเหตุว่าการริบทรัพย์สินประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษต่อตัวจำเลย โดยหลักแล้วจะริบได้เฉพาะแต่ทรัพย์สินที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบ ดังนั้นจึงบังคับได้เฉพาะกับ

¹⁷ the Federal Crime and Criminal Procedure Section 982 (a)

(1) The court, in imposing sentence on a person convicted of an offense in violation of section 1956, 1957, or 1960 of this title, shall order that the person forfeit to the United States any property, real or personal, involved in such offense, or any property traceable to such property.

(2) The court, in imposing sentence on a person convicted of a violation of, or a conspiracy to violate—

(a) section 215, 656, 657, 1005, 1006, 1007, 1014, 1341, 1343, or 1344 of this title, affecting a financial institution, or

(b) section 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 485, 486, 487, 488, 501, 502, 510, 542, 545, 842, 844, 1028, 1029, or 1030 of this title, shall order that the person forfeit to the United States any property constituting, or derived from, proceeds the person obtained directly or indirectly, as the result of such violation.

(3) The court, in imposing a sentence on a person convicted of an offense under—

(a) section 666 (a)(1) (relating to Federal program fraud);

(b) section 1001 (relating to fraud and false statements);

(c) section 1031 (relating to major fraud against the United States);

(d) section 1032 (relating to concealment of assets from conservator, receiver, or liquidating agent of insured financial institution);

(e) section 1341 (relating to mail fraud); or

(f) section 1343 (relating to wire fraud),...

ทรัพย์สินที่เป็นของจำเลยเท่านั้น และต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตามคำพิพากษา จึงไม่อาจริบทรัพย์สินของบุคคลภายนอกได้ เว้นแต่ในบางกรณีที่สามารถริบทรัพย์สินของบุคคลภายนอกได้ เช่น รถยนต์ที่ใช้ในการกระทำความผิดมีชื่อของบุคคลภายนอกเป็นเจ้าของแต่เพียงในนาม แท้จริงแล้วรถยนต์คันดังกล่าวเป็นของจำเลย รถยนต์ดังกล่าวอาจถูกริบได้ เป็นต้น

และในการริบทรัพย์สินทางอาญานี้ไม่อาจดำเนินการริบทรัพย์สินย้อนหลังได้ และเนื่องจากการริบทรัพย์สินด้วยกระบวนการทางอาญาเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีอาญาต่อบุคคลเมื่อยื่นคำฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจศาลเหนือจำเลย หากมีทรัพย์สินใดที่จะต้องริบพนักงานอัยการต้องระบุไว้ในคำฟ้องให้ชัดเจน และต้องยึดถือคำพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดเป็นหลักเนื่องจากการดำเนินการดำเนินคดีต่อตัวบุคคล ในการวินิจฉัยการกระทำความผิดอาญารัฐมีภาระการพิสูจน์ความผิดของจำเลยโดยใช้หลักการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (Proof Beyond Reasonable Doubt)¹⁸ และในกรณีที่พบว่าทรัพย์สินที่ริบนั้นเป็นของบุคคลภายนอกหรือผู้รับโอนโดยสุจริต เจ้าของที่แท้จริงหรือผู้รับโอนโดยสุจริตสามารถแสดงหลักฐานต่อศาลเพื่อร้องขอคืนทรัพย์สินนั้นได้ ทั้งนี้ให้ศาลพิจารณาโดยอาศัยน้ำหนักของพยานหลักฐานเป็นสำคัญ นอกจากนี้รัฐอาจออกหมายเพื่อยึดทรัพย์สินก่อนการดำเนินการริบทรัพย์สินได้หากมีเหตุสมควรเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

3.1.3 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายออสเตรเลีย

การริบทรัพย์สินของประเทศออสเตรเลียเป็นระบบที่อิงกับการพิพากษาลงโทษ (conviction-based system) ในการดำเนินการติดตาม ยึดอายัด หรือริบทรัพย์สินจึงต้องมีการพิจารณาพิพากษาคัดสินความผิดของผู้กระทำความผิดมาก่อน หลักการนี้ปรากฏใน Proceeds of Crime Act 1987 โดยกำหนดให้พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิด¹⁹ และยังให้

¹⁸Kelly McClure, "Federal civil forfeiture of asset: How it works and why it must," University of Bridgeport Law Review Association (1991):438.

¹⁹Proceeds of Crime Act 1987 Section 19 (1) "Where

คำจำกัดความคำว่า “ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด” (tainted property) ไว้ให้หมายความถึงทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิดหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และให้หมายความรวมถึงทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด²⁰

ต่อมาในปี ค.ศ. 2001 ได้มีการร่างกฎหมายฉบับใหม่ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรม คือ Proceeds of Crime Act 2002 กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2003 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเสริมและขยายกรอบของกฎหมายฉบับเดิมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยึดทรัพย์สินชั่วคราว (pre-trial restraint of asset) และกระบวนการริบทรัพย์สินภายหลังศาลมีคำพิพากษา และบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการฟอกเงินไว้ในส่วนที่ 7 ของพระราชบัญญัติฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่ในกฎหมายออสเตรเลีย

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดที่อยู่ในข่ายที่จะริบตามกฎหมายฉบับนี้ได้แก่ ทรัพย์สินที่ได้มาทั้งหมดหรือบางส่วนจากการกระทำความผิด รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด (instrument) ซึ่งหมายความถึง เครื่องมือหรืออุปกรณ์ใดๆ ที่ถูกใช้ในการกระทำความผิด หรือที่ผู้กระทำความผิดมีเจตนาที่จะใช้เพื่อกระทำความผิด และหมายรวมถึงเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดด้วย ในส่วนของการริบทรัพย์สินนั้นกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้มีการยึดทรัพย์สินชั่วคราวไว้ ในส่วนที่ 1 โดยพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งห้ามมิให้บุคคลใดๆ ดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ต้องหาในความผิดนั้นๆ²¹ และยังได้กำหนดถึงทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้คำสั่งยึดชั่วคราวไว้เป็นการเฉพาะ²² เช่น

(a) the DPP applies to a court for an order under this section against property in respect of a person's conviction of an offence;..”

²⁰ Proceeds of Crime Act 1987 Section 4 (1)

“tainted property”, in relation to an offence, means

- (a) property used in, or in connection with, the commission of the offence; or
- (b) proceeds of the offence.

²¹ Proceeds of Crime Act 2002 Section 17 (1) “When a restraining order must be made

(1) A court with * proceeds jurisdiction must order that:

- (a) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person; or

ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่จะต้องสงสัยเกี่ยวกับความผิด ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งของบุคคลอื่นซึ่งเป็นทรัพย์สินที่

(b) property must not be disposed of or otherwise dealt with by any person except in the manner and circumstances specified in the order;

if:

(c) the *DPP applies for the order; and

(d) a person has been convicted of, or has been charged with, an *indictable offence, or it is proposed that he or she be charged with an indictable offence; and

(e) any affidavit requirements in subsection (3) for the application have been met; and

(f) (unless there are no such requirements) the court is satisfied that the *authorised officer who made the affidavit holds the suspicion or suspicions stated in the affidavit on reasonable grounds.

²²Proceeds of Crime Act 2002 Section 17 (2) "The order must specify, as property that must not be disposed of or otherwise dealt with, the property specified in the application for the order, to the extent that the court is satisfied that there are reasonable grounds to suspect that that property is any one or more of the following:

(a) all or specified property of the *suspect;

(aa) all or specified *bankruptcy property of the suspect;

(b) all property of the suspect other than specified property;

(ba) all bankruptcy property of the suspect other than specified bankruptcy property;

(c) specified property of another person (whether or not that other person's identity is known) that is subject to the *effective control of the suspect;

(d) specified property of another person (whether or not that other person's identity is known) that is *proceeds of the offence or an *instrument of the offence."

ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิด เป็นต้น และหากศาลพิพากษายกฟ้องหรือพิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิดในความผิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ยึดหรือศาลไม่มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินนั้นให้คำสั่งนั้นมีผลบังคับ 28 วันนับแต่วันที่มีคำสั่ง

ในการริบทรัพย์สินเมื่อพนักงานอัยการร้องขอ ศาลอาจมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือทรัพย์สินซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิดนั้นได้ เมื่อบุคคลนั้นต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งตามกฎหมาย²³ และเริ่มยอมรับแนวความคิดเรื่อง “การริบทรัพย์สินทางแพ่ง” มาใช้ในส่วนของการพิจารณาพิพากษาว่าคือ หากพนักงานอัยการพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหา ก็สามารถริบทรัพย์สินนั้นได้ ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย

²³Proceeds of Crime Act 2002 Section 48

- (1) A court with *proceeds jurisdiction must make an order that property specified in the order is forfeited to the Commonwealth if:
- (a) the *DPP applies for the order; and
 - (b) a person has been convicted of one or more *indictable offences;
- and
- (c) the court is satisfied that the property to be specified in the order is *proceeds of one or more of the offences.
- (2) A court with *proceeds jurisdiction may make an order that property specified in the order is forfeited to the Commonwealth if:
- (a) the *DPP applies for the order; and
 - (b) a person has been convicted of one or more *indictable offences;
- and
- (c) subsection (1) does not apply; and
 - (d) the court is satisfied that the property to be specified in the order is an *instrument of one or more of the offences.

3.1.4 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาประการหนึ่ง²⁴ ซึ่งให้อำนาจศาลในการมีคำสั่งดำเนินการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินในระหว่างกระบวนการพิจารณาและศาลอาจมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ริบหรือให้ทำลายทรัพย์สินนั้นก็ได้²⁵

และเพื่อป้องกันอาชญากรรมในปัจจุบันจึงมีการตรา The Corruption, Drug Trafficking and Other Serious Crime (Confiscation of Benefit) Act 1999 (CDTOSC) ซึ่งกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการริบหรือยึดทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานฉ้อราษฎร์บังหลวง การค้ายาเสพติด และความผิดอาญาร้ายแรงไว้เป็นการเฉพาะ ความผิดอาญาร้ายแรงตามกฎหมายฉบับนี้หมายถึงความถึงการสมคบกระทำความผิด (conspiracy) การพยายามกระทำความผิด การช่วยเหลือหรือสนับสนุนการกระทำความผิดดังที่ระบุไว้ในบัญชีแนบท้ายพระราชบัญญัติ²⁶ ซึ่งทรัพย์สินที่สามารถยึดหรือริบตามกฎหมายฉบับนี้ให้หมายความถึงเงินหรือ

²⁴Penal Code Chapter 3 - punishments Section 53. "The punishments to which offenders are liable under the provisions of this Code, are —

- (a) death;
- (b) imprisonment;
- (c) forfeiture of property;
- (d) fine;
- (e) caning."

²⁵Criminal Procedure Code Chapter 38 – disposal of property Section 386

(2) The power conferred upon the court by this section includes power to make an order for the forfeiture or confiscation or for the destruction or for the delivery to any person of any property regarding which any offence is or was alleged to have been committed or which appears to have been used for the commission of any offence ...

²⁶CDTOSC - Part 1 Section 2 – interpretation

"serious offence" means —

- (a) any of the offences specified in the Second Schedule;
- (b) conspiracy to commit any of those offences;

ทรัพย์สินอื่นใด ทั้งที่สามารถเคลื่อนย้ายได้และเคลื่อนย้ายไม่ได้ รวมถึงทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่างด้วย²⁷ โดยกำหนดว่าเมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง พนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินซึ่งเป็นผลประโยชน์จากการกระทำความผิดดังกล่าว และหากเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าทรัพย์สินดังกล่าวได้มาจากการกระทำความผิดแล้ว ศาลอาจมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินได้²⁸ ทั้งนี้หากบุคคลใดยึดถือหรือครอบครองทรัพย์สินทรัพย์สินซึ่งไม่อาจแสดงให้เห็นถึงที่มาของทรัพย์สินนั้นได้ ให้สันนิษฐานว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด²⁹

(c) inciting others to commit any of those offences;

(d) attempting to commit any of those offences; or

(e) aiding, abetting, counselling or procuring the commission of any of those offences;

²⁷ CDTOSC - Part 1 Section 2 – interpretation

"property" means money and all other property, movable or immovable, including things in action and other intangible or incorporeal property;

²⁸ CDTOSC – Part 2 –

Section 4 (1) Subject to section 27, where a defendant is convicted of one or more drug trafficking offences, the court shall, on the application of the Public Prosecutor, make a confiscation order against the defendant in respect of benefits derived by him from drug trafficking if the court is satisfied that such benefits have been so derived.

Section 5 (1) Subject to section 27, where a defendant is convicted of one or more serious offences, the court shall, on the application of the Public Prosecutor, make a confiscation order against the defendant in respect of benefits derived by him from criminal conduct if the court is satisfied that such benefits have been so derived.

²⁹ CDTOSC – Part 2 –

Section 4 (4) Subject to section 28, for the purposes of this Act, a person who holds or has at any time ..., shall, until the contrary is proved, be presumed to have derived benefits from drug trafficking

นอกจากนี้ยังได้กำหนดเกี่ยวกับคำสั่งยึดทรัพย์สินชั่วคราวเอาไว้อีกด้วย ซึ่งพนักงานอัยการเป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการยึดทรัพย์สินดังกล่าว โดยให้ศาลสูงพิจารณาและอาจออกคำสั่งยึดชั่วคราวเพื่อห้ามมิให้บุคคลใดๆ ดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในคำสั่ง³⁰ ทั้งนี้ต้องมีหนังสือบอกกล่าว (notice) ยังบุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากคำสั่งดังกล่าวด้วย คำสั่งยึดทรัพย์สินชั่วคราวนี้ให้ใช้บังคับเฉพาะกับทรัพย์สินที่กำหนดไว้ในคำสั่งหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้มีการโอนย้ายภายหลังที่มีคำสั่ง

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย กระบวนการริบทรัพย์สินยังคงดำเนินต่อไปกับทายาทของจำเลย และหากไม่ปรากฏตัวทายาทก็ให้ดำเนินการกับทรัพย์สินของจำเลยผู้ตายต่อไป โดยให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลซึ่งทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจ³¹ และให้สันนิษฐานว่าทรัพย์สินของจำเลยผู้ตายที่มีมาตั้งแต่ก่อนถึงแก่ความตายภายในระยะเวลา 6 ปี เป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด รวมถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพย์สินในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว³²

Section 5 (6) Without prejudice to section 28, for the purposes of this Act, a person who holds or has at any time ..., shall, until the contrary is proved, be presumed to have derived benefits from criminal conduct.

³⁰ CDTOSC - Part 3 - Enforcement, etc., of Confiscation order

Section 16 (1) The High Court may make a restraint order to prohibit any person from dealing with any realisable property, subject to such conditions and exceptions as may be specified in the order

³¹ CDTOSC - Part 3 - Enforcement, etc., of Confiscation order

Section 28 (1) Proceedings under this Act shall be instituted or continued against the personal representatives of a deceased defendant or, if there are no personal representatives, such beneficiary or beneficiaries of the estate of the deceased defendant as may be specified by the court upon the application of the Public Prosecutor.

³² CDTOSC - Part 3 - Enforcement, etc., of Confiscation order

3.2 การริบทรัพย์สืบตามกฎหมายไทย

3.2.1 การริบทรัพย์สืบตามประมวลกฎหมายอาญา

ในคดีทั่วไปที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะการริบทรัพย์สืบทางอาญาในประเทศไทยใช้ประมวลกฎหมายอาญาซึ่งได้กำหนดให้การริบทรัพย์สืบเป็นโทษอย่างหนึ่งสำหรับที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด³³ การริบทรัพย์สืบตามกฎหมายไทยโดยเฉพาะแนวความคิดเกี่ยวกับการริบ

Section 28(4) For the purposes of Part II, the following provisions shall apply in determining whether a deceased defendant had derived benefits from drug trafficking or in determining those benefits or the value of those benefits:

(a) a deceased defendant shall, until the contrary is proved, be presumed to have derived benefits from drug trafficking if he had... since the beginning of the period of 6 years ending at the date of his death, held any property or interest therein disproportionate to his known sources of income, the holding of which cannot be explained to the satisfaction of the court;

(b) the benefits derived by a deceased defendant from drug trafficking shall be any property or interest therein held by him during the period mentioned in paragraph (a), being property or interest therein disproportionate to his known sources of income, and the holding of which cannot be explained to the satisfaction of the court; and

(c) the value of the benefits derived by a deceased defendant from drug trafficking shall be the aggregate of the values of those properties and interests therein less the value of any such benefits that are shown to have been taken into account by any court in determining the amount to be recovered under any confiscation order previously made against the deceased defendant....

³³ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 “โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

(1) ประหารชีวิต

(2) จำคุก

(3) กักขัง

ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดปรากฏครั้งแรกในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 27³⁴ โดยให้รับสิ่งของที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิด หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เว้นแต่เป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอาญาใหม่และได้บัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32-34 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งทรัพย์สินที่สามารถริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญามีดังนี้³⁵

(1) ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบตามมาตรา 32³⁶ หมายความว่า ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดในตัวเองไม่ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้ก็ตาม เนื่องจากสภาพของทรัพย์สินเป็นฐานที่ตั้งของการกระทำที่เป็นความผิดในการทำหรือมีไว้ในตัว ไม่ว่าจะเป็นของผูใดก็ต้องริบทรัพย์สินประเภทนี้แม้ว่าจะปรากฏจากการพิจารณาของศาลว่าจำเลยไม่มีความผิดตามฟ้องและพิพากษาให้ยกฟ้องก็ดี แต่หากเข้าลักษณะเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็น

(4) ปรับ

(5) ริบทรัพย์สิน..."

³⁴กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2541) มาตรา 27

"ในการริบนั้นนอกจากคดีที่กล่าวไว้โดยเฉพาะในภาคที่ 2 แห่งกฎหมายนี้ ท่านให้ศาลมีอำนาจที่จะสั่งริบทรัพย์สินของที่ว่าไว้ในมาตรานี้ ได้อีกสองข้อหนึ่ง คือ

(1) สิ่งของที่บุคคลใช้หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอย่างหนึ่ง เว้นแต่ถ้าสิ่งของที่ว่ามาในข้อนี้เป็นของๆ ผู้อื่นที่เขามีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดหรือเจตนาที่จะกระทำความผิดนั้น ท่านว่ามิควรริบ

(2) ทรัพย์สินที่บุคคลได้มาโดยการกระทำความผิด ท่านว่าเป็นของควรริบอีกอย่างหนึ่ง เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นมีเจ้าของควรได้คืนตามกฎหมาย ท่านว่าจึงมิควรให้ริบ"

³⁵โปรดดู จิตติ ติงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 10, 3 เล่ม (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา, 2546), น. 1082-1149. และดู อุททิศ แสนโกศิก, กฎหมายอาญาภาค 1 (กรุงเทพฯ: กองวิชาการ กรมอัยการ, 2525), น. 257-273.

³⁶ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 "ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิด และมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

ความผิด ศาลจะต้องพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้นเสมอ ซึ่งทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอนี้มี 2 กรณีด้วยกันคือ

1. ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำเป็นความผิดได้แก่ทรัพย์สินใดบ้างจำเป็นต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายอาญาที่ว่า มีบทบัญญัติใดห้ามมิให้บุคคลทำทรัพย์สินใดขึ้นบ้าง เมื่อมีกฎหมายห้ามมิให้บุคคลทำทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นหากมีผู้ทำทรัพย์สินนั้นขึ้นมาย่อมเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย เช่น มาตรา 240³⁷ ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับการปลอมเงินตรา ดังนั้นเงินตราปลอมถือเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำเป็นความผิด หรือ มาตรา 250³⁸ ได้บัญญัติความผิดเกี่ยวกับการปลอมดวงตราแผ่นดิน ดังนั้นดวงตราแผ่นดินที่มีผู้ทำปลอมขึ้นก็เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำเป็นความผิด และศาลต้องริบตามมาตรา 32 นี้

2. ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดมีไว้เป็นความผิด กรณีนี้ก็เช่นกันต้องพิจารณาจากบทบัญญัติตามกฎหมายอาญาว่ามีบทบัญญัติใดห้ามมิให้บุคคลมีทรัพย์สินเช่นใดไว้ในครอบครอง เมื่อมีกฎหมายห้ามมิให้บุคคลมีทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ ทรัพย์สินนั้นก็จะเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดมีไว้เป็นความผิด เช่น เฮโรอีน ปืนเถื่อน เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นี้เป็นเรื่องของทรัพย์สินที่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายโดยตัวของมันเอง หรือเป็นทรัพย์สินที่เป็นอันตรายต่อความเป็นอยู่ของชุมชน กระทบกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นอย่างมาก กฎหมายจึงบัญญัติบังคับให้ต้องริบเด็ดขาดโดยไม่อาจใช้ดุลพินิจได้ ทั้งนี้ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นของผู้ใด จะมีผู้ได้รับโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้เพราะกฎหมายไม่ต้องการปล่อยให้ทรัพย์สิน

³⁷ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 240 “ผู้ใดปลอมขึ้นซึ่งเงินตราไม่ว่าจะปลอมขึ้นเพื่อให้เป็นเหรียญกระษาปณ์ ธนบัตร หรือสิ่งอื่นใดซึ่งรัฐบาลออกใช้หรือให้อำนาจให้ออกใช้ หรือทำปลอมขึ้นซึ่งพันธบัตรรัฐบาล หรือใบสำคัญสำหรับดอกเบี้ยพันธบัตรนั้นๆ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานปลอมเงินตรา ต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท”

³⁸ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 250 “ผู้ใดทำปลอมขึ้นซึ่งดวงตราแผ่นดิน รอยตราแผ่นดิน หรือพระปรมาภิไธย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงสี่หมื่นบาท”

เช่นนั้นซึ่งเป็นของร้ายตกไปอยู่ในความครอบครองของประชาชน ซึ่งเท่ากับปล่อยให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นกระทำความผิด³⁹

(2) ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดตามมาตรา 34⁴⁰ ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบตามมาตรานี้มีลักษณะเป็นทรัพย์สินที่ได้มีการให้แก่กันซึ่งโดยสภาพนั้นเป็นสภาพของการกระทำที่เป็นความผิดโดยใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นวัตถุขององค์ประกอบความผิดหรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาเกี่ยวกับการกระทำความผิดประการหนึ่ง โดยมีข้อยกเว้นไม่ให้ริบหากทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิใช่ผู้กระทำความผิดและเจ้าของมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดด้วย ซึ่งโดยสภาพของทรัพย์สินที่ถูกริบตามมาตรา 34 นี้ ไม่มีอันตรายต่อชุมชนหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่จะเป็นอันตรายขึ้นก็เพราะการใช้ทรัพย์สินเช่นนั้นไปในทางที่ฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายจึงมิได้บังคับให้ริบเสียทุกกรณีโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้กระทำความผิดหรือเป็นของผู้ใดตั้งการริบทรัพย์สินมาตรา 32 และหากทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดก็ไม่อาจริบได้ และแม้จะสั่งริบไปแล้วก็ต้องคืนเจ้าของตามมาตรา 36 อาจกล่าวได้ว่าการริบทรัพย์สินตามมาตรานี้มีลักษณะความร้ายแรงน้อยกว่าการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32⁴¹ ซึ่งทรัพย์สินที่ได้ให้แก่กันและศาลสามารถริบตามมาตรานี้ได้อาจแยกออกเป็น 2 กรณี คือ เป็นทรัพย์สินที่ได้ให้ในความผิดเกี่ยวกับการปกครองตามมาตรา 143, 144, 149 และ 150 และความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรมตามมาตรา 167, 201 และ 202 หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้ให้เพื่อจูงใจหรือเป็นรางวัลในการกระทำความผิด

³⁹พิพัฒน์ จักรางกูร, "ริบทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด," บทบัญญัติ น. 377, ตอนที่ 2, เล่มที่ 28, น. 379 (2514)

⁴⁰ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 34 "บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้นเว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด"

⁴¹พิพัฒน์ จักรางกูร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 39

(3) ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะให้รับหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่จะเป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิด ตามมาตรา 33⁴² ทรัพย์สินที่สามารถรับได้ตามมาตรานี้ต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดหากเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยไม่อาจรับได้ และให้ศาลมีดุลพินิจที่จะสั่งรับหรือไม่ก็ได้ ซึ่งทรัพย์สินที่สามารถรับได้ตามมาตรานี้อาจแยกออกเป็น 3 กรณีคือ

1. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด โดยปกติแล้วทรัพย์สินประเภทนี้โดยสภาพมักเป็นทรัพย์สินที่บุคคลมีได้โดยชอบด้วยกฎหมายหากแต่เจ้าของได้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้โดยผิดกฎหมาย เช่น ขวาน มีด เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ประโยชน์กันในครัวเรือน แต่หากเจ้าของอุปกรณ์ดังกล่าวนำไปใช้เพื่อบริหารเพื่อทำร้ายร่างกายบุคคลอื่นแล้ว ทรัพย์สินดังกล่าวก็เป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิดควรถูกรับตามมาตรา 33 (1) ซึ่งทรัพย์สินที่ควรรับตามมาตรา 33 (1) ควรเป็นทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง หากไม่มีทรัพย์สินนั้นแล้วการกระทำความผิดเช่นนั้นจะกระทำลงไม่สำเร็จ นอกจากนี้แล้วยังหมายความว่ารวมถึงทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดตั้งแต่ขั้นพยายามไปจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ แต่หากเป็นสิ่งที่ใช้ก่อนลงมือในขั้นพยายามและภายหลังจากการกระทำความผิดสำเร็จแล้วก็มีใช้สิ่งที่ใช้ร่วมในการกระทำความผิด

2. ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินประเภทนี้แม้จะยังมิได้ใช้ในการกระทำความผิดก็รับได้ ทั้งนี้โดยสภาพของทรัพย์สินนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใช้เพื่อกระทำความผิด ไม่หมายความว่าทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในกิจกรรมธรรมดาแต่ประสงค์ใช้กระทำความผิดเป็นครั้งคราวจะถือว่าเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้กระทำความผิดไม่ได้ กล่าวคือทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดนี้ต้องเป็นทรัพย์สินที่มีไว้สำหรับใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง และต้องมีเจตนาที่จะกระทำความผิดพร้อมกับมีทรัพย์สินไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยเจตนาด้วย เช่น ยาพิษที่มีไว้เพื่อฆ่าคน เมื่อได้นำเอายาพิษไปฆ่าบุคคลใดก็ตาม ถือว่ามีเจตนาที่ได้กระทำและใช้

⁴²ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 33 "ในการรับทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจรับตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ

(2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยได้กระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด"

ยาพิษนั้นกระทำได้ตามเจตนาด้วย ยาพิษจึงเป็นสิ่งที่มิใช่เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จึงสามารถรับได้ตามมาตรา 33 (1)

3. ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ทรัพย์สินในกรณีนี้มีความชัดเจนอยู่ในตัว คือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เช่น ทรัพย์สินที่ได้มาจากการลักทรัพย์ จ้อโกง ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายได้บัญญัติว่าการได้ทรัพย์สินนั้นมาเป็นการผิด โดยกฎหมายมุ่งประสงค์ที่จะลงโทษมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด แต่ต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น หากผู้ที่ได้ทรัพย์สินนั้นมาได้ใช้หรือจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินนั้นไปก่อนที่จะถูกดำเนินคดี แม้ว่าจะได้สิ่งของหรือทรัพย์สินอื่นมาแทนก็ไม่อยู่ในบังคับที่จะถูกริบ เพราะทรัพย์สินที่ได้มาและจำหน่ายไปนั้นมิได้เป็นของผู้กระทำความผิดแล้ว ส่วนทรัพย์สินที่ได้มาแทนก็มีใช่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยตรง จึงไม่อากริบได้

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ทรัพย์สินที่ถูกริบตามมาตรา 33 เป็นเรื่องของการใช้ทรัพย์สินนั้น หรือการได้ทรัพย์สินนั้นมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ถึงแม้ว่าลักษณะการใช้หรือการได้มาจะเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย หรือมีผลกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน แต่ก็มีลักษณะรุนแรงน้อยกว่าทรัพย์สินที่ถูกริบตามมาตรา 32 และมาตรา 34 และทรัพย์สินนั้นก็ได้มีอันตรายต่อชุมชนโดยตรง กฎหมายจึงเป็นโอกาสให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจจะริบทรัพย์สินเช่นนั้นหรือไม่ก็ได้แล้วแต่กรณี

วิธีการบังคับในการริบทรัพย์สิน หากทรัพย์สินนั้นได้ถูกเจ้าพนักงานยึดไว้เป็นของกลางในคดีอยู่แล้วก็ไม่มีความยุ่งยากในการปฏิบัติแต่อย่างใด แต่หากเป็นกรณีที่ทรัพย์สินนั้นมิได้ถูกยึดไว้เป็นของกลาง เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบแล้วมีการขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม ศาลมีอำนาจสั่งยึดทรัพย์สินนั้นมาเพื่อจัดการตามคำพิพากษาได้ แต่หากไม่อาจยึดทรัพย์สินที่ถูกสั่งริบได้หรือทำได้แต่ไม่สะดวก ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นชำระเงินเท่ากับราคาทรัพย์สินที่ถูกสั่งริบได้ หรืออาจสั่งริบทรัพย์สินของผู้นั้นมาชดเชยให้เท่ากับราคาทรัพย์สินที่ถูกสั่งริบก็ได้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งได้⁴³ ทั้งนี้ให้ทรัพย์สินซึ่งศาลมีคำพิพากษาให้ริบนี้ตกเป็นของแผ่นดิน⁴⁴

⁴³ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 37 "ถ้าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งดังต่อไปนี้

(1) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น

(2) ให้ชำระราคาหรือสั่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้นั้นชดเชยราคาจนเต็ม หรือ

3.2.2 การรับทรัพย์สินตามกฎหมายเฉพาะ

นอกจากการรับทรัพย์สินทางประมวลกฎหมายอาญาแล้วยังมีการรับทรัพย์สินโดยอาศัยกฎหมายพิเศษฉบับอื่นๆ ซึ่งอาจมีหลักเกณฑ์ที่เหมือนและแตกต่างจากประมวลกฎหมายอาญา โดยกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องทางอาญาเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินมีดังนี้

(1) พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้กำหนดหลักการพิเศษที่มีลักษณะที่ผสมผสานกันระหว่างกฎหมายวิธีสบัญญัติและกฎหมายสารบัญญัติเพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายอาญา ซึ่งแม้ว่าจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินไว้ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถรับทรัพย์สินที่แปรสภาพไปได้ คงรับได้แต่เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับมาจากการกระทำความผิดในครั้งที่ถูกฟ้องและยังไม่ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นทรัพย์สินอื่นเท่านั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีความมาตรการทางกฎหมายเพื่อทำลายมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดและยังเป็นการตัดโอกาสในการนำทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องมากระทำความผิดอีก⁴⁵

กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการใช้บังคับเพื่อการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้บังคับกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ฐานผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ซึ่งยาเสพติด สมคบ สนับสนุน ช่วยเหลือ หรือพยายามกระทำความผิด ซึ่งยาเสพติดที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 เช่น เฮโรอีน มอร์ฟีน ฝิ่น กัญชา อีเฟดรีน เมทแอมเฟตามีน เป็นต้น ทั้งนี้ให้รวมถึงวัตถุที่เรียกชื่อเป็นอย่าง

(3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่า ผู้นั้นจะส่งทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ส่งได้ แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้ แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้นั้นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่ง แต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเองหรือโดยคำเสนอของผู้นั้นว่า ผู้นั้นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบกำหนดก็ได้”

⁴⁴ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 “ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นของแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้ หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้”

⁴⁵อำพน เจริญชีวินทร์, “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการมีคำสั่งเกี่ยวกับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534,” วารสารอัยการ น. 5, เล่มที่ 250, ปีที่ 21, น. 5-6 (ธันวาคม 2541)

อื่นแต่มีชื่อหรือส่วนประกอบทางเคมีอย่างเดียวกันกับยาเสพติดดังกล่าว และเกลือใดๆ ของยาเสพติดดังกล่าวด้วย⁴⁶ โดยกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ทรัพย์สินที่พนักงานสอบสวนยึดไว้เป็นของกลาง โดยให้พนักงานอัยการดำเนินการยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งริบทรัพย์สินตามมาตรา 30⁴⁷ ซึ่งทรัพย์สินที่จะสามารถร้องขอให้ศาลริบได้นั้นต้องเป็นทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้เป็นของกลางในคดีเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือ เป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ยานพาหนะ เครื่องจักรกล หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เช่น เครื่องมืออัดไฮโดรลิก รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ที่ใช้ในการลำเลียงยาเสพติด เป็นต้น หรือเป็นทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินที่เป็นส่วนประกอบที่ช่วยในการกระทำความผิดสำเร็จ หรือเป็นทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

ในการริบทรัพย์สินตามมาตรานี้จะต้องมีการยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นจำเลยต่อศาลชั้นต้น ในข้อหาใดข้อหาหนึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาล ในการยื่นคำร้องขอให้ริบทรัพย์สินนี้ต้องทำเป็นคำร้องแยกต่างหากโดยยื่นพร้อมกับคำฟ้องหรือภายหลังจากที่ยื่นฟ้องแล้วก็ได้ ทั้งนี้ต้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ในกรณีที่มีเจ้าของทรัพย์สินยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดี ศาลจะต้องสั่งให้มีการไต่สวนคำร้องขอของพนักงานอัยการเสมอ และแม้ว่าศาลจะพิพากษายกฟ้องคดีหลักแต่หากศาลฟังว่าทรัพย์สินที่พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอริบเป็นทรัพย์สินตามที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดศาลต้องริบทรัพย์สินนั้น เว้นแต่เป็นกรณีมีผู้ยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีแล้วผู้นั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีโอกาสทราบ หรือไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการกระทำความผิด และจะมีการนำทรัพย์สินดังกล่าวไปใช้ในการกระทำความผิด หรือได้ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลใน

⁴⁶โปรดดู กฎกระทรวง (พ.ศ. 2535) ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2545)

⁴⁷พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 30 วรรคหนึ่ง "บรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ เครื่องจักรกลหรือทรัพย์สินอื่นใดที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดให้ริบเสียทั้งสิ้นไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่"

การกระทำความผิด หรือมิใช่เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งหากเจ้าของทรัพย์สินพิสูจน์ไม่ได้ หรือไม่มีผู้ใดร้องเข้ามาในคดีก็ให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้นได้ หลังจากพ้นกำหนด 30 วัน นับแต่วันแรกของการประกาศหนังสือพิมพ์ ในการนี้กฎหมายตัดสิทธิเจ้าของทรัพย์สิน โดยจะอ้างว่ามีได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดและร้องขอคืนทรัพย์สินภายใน 1 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ไม่ได้

ทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ริบนี้ให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งนอกจากจะเป็นการตัดแหล่งเงินทุนและทรัพย์สินต่างๆ ของอาชญากรแล้วยังอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดไปใช้ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเสียเองอีกด้วย

2. ทรัพย์สินที่พนักงานอัยการดำเนินการยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินได้มีคำวินิจฉัยตามความในมาตรา 27⁴⁸ ซึ่งทรัพย์สินที่จะถูกริบตามมาตรานี้ได้ ต้องเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด⁴⁹ กล่าวคือ เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดโดยหมายความรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้เงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวซื้อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพกี่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใดและไม่ว่าจะได้มีการโอนไปเป็นของ

⁴⁸พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 27 วรรคหนึ่ง “เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องและทรัพย์สินที่คณะกรรมการมีคำสั่งให้ยึดหรืออายัดตามมาตรา 22 เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็ให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินนั้น โดยจะยื่นไปพร้อมกับฟ้องหรือจะยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาก็ได้”

⁴⁹พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 3 “ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด” หมายความว่า เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และให้หมายความรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้เงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวซื้อหรือกระทำไม่ว่าด้วยประการใดๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้นเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพกี่ครั้ง และไม่ว่าเงินหรือทรัพย์สินนั้นจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โอนไปเป็นของบุคคลอื่นหรือปรากฏตามหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของบุคคลอื่นก็ตาม”

บุคคลอื่นก็ตาม เนื่องจากผู้กระทำความผิดบางรายอาศัยช่องว่างของกฎหมายยกย้ายทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดไปดำเนินการทางธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมายจึงจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อให้สามารถริบทรัพย์สินที่แปรสภาพในลักษณะดังกล่าวได้

การริบทรัพย์สินประเภทนี้ต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินก่อน กล่าวคือ คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจสั่งให้มีการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ต้องหารายใดได้ หากมีเหตุอันควรสงสัยว่าทรัพย์สินของผู้ต้องหาหน้านั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด⁵⁰ และหากมีหลักฐานเป็นที่เชื่อได้ว่าทรัพย์สินใดของผู้อื่นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดของผู้ต้องหาโดยเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยเสนาหาหรือรู้อยู่ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดก็มีอำนาจสั่งให้มีการตรวจสอบได้ และเมื่อตรวจสอบเสร็จแล้วให้มีคำวินิจฉัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่

ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการโอน ยกย้าย หรือซุกซ่อนทรัพย์สินบางรายการในระหว่างการตรวจสอบทรัพย์สิน ให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวไว้ชั่วคราวได้จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือไม่ แต่ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์ได้⁵¹ ทั้งนี้ในกรณีเร่งด่วนที่พนักงานเจ้าหน้าที่ไม่อาจรายงานเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเพื่อนำเสนอคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินและเชิญประชุมได้ทัน

⁵⁰พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 16 “ให้คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้...

(2) ตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด...”

⁵¹พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 22 วรรคสอง “เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบทรัพย์สิน หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าทรัพย์สินรายใดอาจมีการโอน ยกย้าย ซุกซ่อน หรือเป็นกรณีที่มีเหตุผลและความจำเป็นอย่างอื่น ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินรายนั้นไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีการวินิจฉัยตามมาตรา 16 (3) ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะยื่นคำร้องขอผ่อนผันเพื่อขอรับทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยไม่มีประกันหรือมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันก็ได้ และให้นำความในมาตรา 19 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอาจมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวแล้วรายงานให้คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินทราบในวาระแรกที่มีการประชุมได้

คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้หากผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิด หรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทนหรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ โดยสามารถมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวไว้จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี แต่ต้องไม่ช้ากว่า 1 ปีนับแต่วันยึดหรืออายัด หรือจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีที่ต้องหานั้น⁵²

กรณีที่มีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอแยกต่างหากโดยยื่นพร้อมคำฟ้องหรือภายหลังยื่นคำฟ้องก็ได้ ทั้งนี้ต้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา เว้นแต่เป็นกรณีที่ปรากฏว่ามีทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเพิ่มขึ้นภายหลังจากที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วให้ยื่นคำร้องเพิ่มเติมได้ก่อนคดีถึงที่สุด และให้เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดดำเนินการประกาศและมีหนังสือแจ้งเพื่อให้ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีก่อนคดีถึงที่สุด โดยการประกาศในหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายแพร่หลายในท้องถิ่นเป็นเวลาอย่างน้อย 2 วันติดต่อกัน หรือปิดประกาศที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและที่สถานีตำรวจท้องที่ที่มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินอย่างน้อย 7 วัน หรือมีหนังสือแจ้งยังผู้ที่ยังอ้างว่าตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินทราบ ทั้งนี้ศาลต้องมีคำสั่งไต่สวนคำร้องขอของพนักงานอัยการให้รับทรัพย์สินตามมาตรานี้เสมอไม่ว่าจะมีผู้ยื่นคำร้องขอเข้ามาในคดีหรือไม่ก็ตาม

⁵² พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามฯ พ.ศ. 2534 มาตรา 22 วรรคหนึ่ง “ในการตรวจสอบทรัพย์สิน ถ้าผู้ถูกตรวจสอบหรือผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินไม่สามารถแสดงหลักฐานได้ว่าทรัพย์สินที่ถูกตรวจสอบไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือได้รับโอนทรัพย์สินนั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดี หรือในทางกุศลสาธารณะ ให้คณะกรรมการสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีซึ่งต้องไม่ช้ากว่าหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดหรือจนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้องในคดีที่ต้องหานั้น”

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในกรณีศาลมีคำสั่งว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิด หรือกรณีไม่มีผู้ใดมาขอคืนทรัพย์สินภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ยกฟ้อง หรือกรณีไม่อาจดำเนินคดีได้ภายใน 2 ปี นับแต่วันที่การกระทำความผิดเกิดและไม่อาจจับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ เว้นแต่กรณีที่ไม้อาจดำเนินคดีต่อไปได้เพราะเหตุที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยรายใดถึงแก่ความตาย ทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นไม่เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้นได้ทรัพย์สินดังกล่าวมาโดยสุจริต และมีค่าตอบแทนหรือได้มาตามสมควรในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะก็ให้คืนทรัพย์สินนั้นให้แก่ทายาทของผู้ต้องหาหรือจำเลยรายนั้น ทั้งนี้ต้องมาขอคืนภายในระยะเวลา 2 ปี นับแต่วันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยถึงแก่ความตาย

(2) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ไม่ต้องการให้ผู้ประกอบอาชญากรรมกระทำการอันเป็นการฟอกเงินเพื่อนำทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นกลับไปใช้กระทำความผิดได้อีกและเพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมดังกล่าวจึงได้กำหนดวิธีการและมาตรการพิเศษขึ้นในหลายๆ รูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินอันเป็นการอุดช่องว่างทางกฎหมาย โดยเฉพาะทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาได้ให้ความหมายและขอบเขตที่เคร่งครัดชัดเจนส่งผลให้ไม่อาจริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดซึ่งได้มีการแปรสภาพไปแล้วได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอาชญากรรมมักนำเงินที่ได้จากการประกอบการผลิตหรือค้ายาเสพติดมาใช้หมุนเวียนในธุรกิจเกี่ยวกับยาเสพติดหรือธุรกิจที่ผิดกฎหมายส่วนหนึ่ง นำไปลงทุนประกอบธุรกิจที่ชอบด้วยกฎหมายส่วนหนึ่ง ส่วนสุดท้ายซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากที่สุดคือนำไปใช้ในโครงการคอร์รัปชัน โดยการให้สินบนกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมในทุกกระบวนการซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่มขึ้นทั่วโลก⁵³ ยิ่งไปกว่านั้นยังพัฒนารูปแบบของการกระทำความผิดเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ (Organized Crime) ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก ซึ่งการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในรูปแบบนี้กระทำได้ยากก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมและประเทศชาติอย่างร้ายแรงจึง

⁵³ วาทีน คำทรงศรี, การฟอกเงิน, (กรุงเทพ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2539), น. 20.

สมควรที่จะต้องมีมาตรการจัดการกับทรัพย์สินเหล่านี้ ดังนั้นจึงมีการกำหนดให้การฟอกเงินเป็นความผิดอาญา และนำมาซึ่งการใช้มาตรการริบทรัพย์สินทางอาญา (Criminal Forfeiture) ควบคู่ไปกับการริบทรัพย์สินทางแพ่ง (Civil Forfeiture)

การฟอกเงิน หมายถึง การกระทำใดๆ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำให้เงินหรือทรัพย์สินใดๆ ซึ่งมีที่มาจากการกระทำความผิดใดๆ เปลี่ยนสภาพให้เป็นเงินหรือทรัพย์สินซึ่งบุคคลทั่วไปหลงเชื่อว่าเป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย⁵⁴ โดยกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับกับความผิดมูลฐานตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินฉบับนี้ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายธนาคาร กฎหมายประกอบธุรกิจเงินทุน กฎหมายหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความผิดเกี่ยวกับการลักลอบหนีภาษี และความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย ดังนั้นความผิดมูลฐานที่กำหนดไว้ในกฎหมายฉบับนี้จึงเป็นสิ่งที่แสดงว่าอาชญากรรมหรือความผิดสำคัญใดบ้างที่ก่อให้เกิดรายได้โดยผิดกฎหมายและรายได้ดังกล่าวถูกนำไปทำการฟอกเงิน โดยกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด⁵⁵ กล่าวคือ เป็นเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐานหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำความผิดมูลฐาน และให้หมายรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่

⁵⁴ไชยยศ เหมะรัชตะ, มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน, (กรุงเทพ: นิติธรรม, 2540), น. 10.

⁵⁵พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 3 “ในพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด” หมายความว่า

(1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐานหรือจากการสนับสนุนหรือช่วยเหลือการกระทำซึ่งเป็นความผิดมูลฐาน

(2) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใดๆ ซึ่งเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ

(3) ดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินตาม (1) หรือ (2)

ทั้งนี้ไม่ว่าทรัพย์สินตาม (1) (2) หรือ (3) จะมีการจำหน่าย จ่าย โอน หรือเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้งและไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด โอนไปเป็นของบุคคลใดหรือปรากฏหลักฐานทางทะเบียนว่าเป็นของผู้ใด”

ได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินดังกล่าวไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้งก็ตามและไม่
ว่าจะอยู่ในความครอบครองของบุคคลใด ตลอดจนดอกผลของเงินหรือทรัพย์สินนั้นๆ ด้วย เพื่อตัด
แรงจูงใจในการกระทำความผิด และมีให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น

ให้คณะกรรมการธุรกรรมมีอำนาจในการตรวจสอบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความ
ผิดและเสนอรายงานผลการตรวจสอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
หากมีหลักฐานซึ่งเชื่อได้ว่าทรัพย์สินใดเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดเลขาธิการ
คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจะดำเนินการส่งเรื่องดังกล่าวให้พนักงาน
อัยการพิจารณาหากเห็นว่าเหตุผลเพียงพอก็จะดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลให้มีคำสั่งริบทรัพย์สิน
นั้นให้ตกเป็นของแผ่นดิน

ในระหว่างการตรวจสอบรายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรม ผู้มีอำนาจหน้าที่
อาจใช้วิธีการชั่วคราวก่อนที่จะดำเนินการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความ
ผิด เพื่อยับยั้งมิให้ทรัพย์สินนั้นถูกยกย้ายถ่ายเทจนไม่อาจติดตามริบได้ โดยอาจดำเนินการ
ยับยั้งการทำธุรกรรม หรืออาจดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวโดยมี
กำหนดไม่เกิน 90 วัน⁵⁶

เมื่อมีการขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ผู้ที่อ้างตนเป็นเจ้าของทรัพย์สิน
สามารถยื่นคำร้องก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งโดยแสดงความบริสุทธิ์ของตนว่า (1) ตนเป็นเจ้าของ
ทรัพย์สินที่แท้จริงและมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินนั้นมีได้เกี่ยวข้องกับกระทำความผิด
หรือ (2) ทรัพย์สินนั้นอาจเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินนั้นโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน หรือได้มาโดยสุจริตและตามสมควร
ในทางศีลธรรมอันดีหรือในทางกุศลสาธารณะ

หลังจากที่พนักงานอัยการได้ยื่นคำร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งนั้น หากมีเหตุอันควรเชื่อได้
ว่า จะมีการโอน จำหน่าย หรือยกย้ายไปเสียทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ให้พ้นจาก
อำนาจศาลแล้ว เลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจะส่งเรื่องให้

⁵⁶พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 48 วรรคหนึ่ง
“ในการตรวจสอบรายงานและข้อมูลเกี่ยวกับการทำธุรกรรม หากมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าอาจมีการ
โอน จำหน่าย ยกย้าย ปกปิด หรือซ่อนเร้นทรัพย์สินใดที่เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความ
ผิด ให้คณะกรรมการธุรกรรมมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวมีกำหนดไม่
เกินเก้าสิบวัน”

พนักงานอัยการเพื่อดำเนินการยื่นคำขอฝ่ายเดียวให้ศาลมีคำสั่งยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน ทั้งนี้ให้ศาลพิจารณาเป็นการด่วน และให้มีคำสั่งโดยไม่ชักช้า

เมื่อศาลทำการไต่สวนคำร้องขอของพนักงานอัยการซึ่งขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน หากศาลพิจารณาข้อเท็จจริงและเหตุผลตามที่พนักงานอัยการเสนอต่อศาล และข้อเท็จจริงและเหตุผลของผู้ที่อ้างตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินประกอบกันแล้ว เชื่อว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ประกอบกับผู้อ้างตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นไม่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้ศาลเชื่อได้ ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน ทั้งนี้กฎหมายกำหนดว่าหากผู้ที่อ้างตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกร้องขอให้รับเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเคยเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดมูลฐานหรือความผิดฐานฟอกเงินมาก่อน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบรรดาทรัพย์สินดังกล่าว เป็นทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือได้รับโอนมาโดยไม่สุจริตแล้วแต่กรณี ดังนั้นหากพนักงานอัยการนำสืบเข้าข้อสันนิษฐานดังกล่าวแล้ว ภาระการพิสูจน์จึงตกแก่ผู้ที่อ้างตนเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน หากความปรากฏในภายหลังตามคำร้องขอเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินนั้นว่า ตนเป็นเจ้าของหรือรับโอนหรือรับประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะสั่งคืนทรัพย์สินนั้น หรือกำหนดเงื่อนไขในการคุ้มครองสิทธิของผู้รับประโยชน์ก็ได้ ในกรณีที่ไม่สามารถคืนทรัพย์สินได้ให้ใช้ราคาหรือค่าเสียหายแทนแล้วแต่กรณี การคืนทรัพย์สินภายหลังที่ศาลมีคำสั่งให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินนี้เป็นการคืนทรัพย์สินเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งมีเฉพาะกรณีที่ผู้ร้องไม่สามารถยื่นคำร้องเพื่อพิสูจน์หรือแสดงการเป็นเจ้าของหรือผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะผู้ร้องไม่ทราบประกาศหรือหนังสือแจ้งของเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือมีเหตุขัดข้องอันสมควรประการอื่นเท่านั้น ทั้งนี้จะต้องยื่นคำร้องภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งอันถึงที่สุดให้ทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดิน